

УДК 021.89(083.7)-044.337

В.М. Зуб, М.М. Дем'яненко

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ

У статті розкриваються основні напрями приведення законодавчої бази у відповідність до сучасних потреб розвитку бібліотечної справи та інформаційно-бібліотечного обслуговування населення.

Ключові слова: бібліотечна справа, бібліотечне законодавство, нормативно-правове забезпечення бібліотечної діяльності.

В.М. Зуб, М.М. Дем'яненко

НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ БИБЛИОТЕЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: НЕОБХОДИМОСТЬ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

В статье раскрываются основные направления приведения законодательной базы в соответствие с современными требованиями развития библиотечного дела и библиотечного обслуживания населения.

Ключевые слова: библиотека, библиотечное дело, нормативно-правовое обеспечение библиотечной деятельности.

V.M. Zub, M.M. Demyanenko

REGULATORY SUPPORT OF LIBRARY ACTIVITIES: NEEDS FOR IMPROVEMENT

The article describes main directions of bringing the legal framework in conformity with current needs of the development of libraries and library services.

Keywords: library, librarianship, legal support for library activities.

Успіх будь-якої галузі суспільної діяльності безпосередньо залежить від її нормативно-правового забезпечення. Не є винятком тут і бібліотечна справа.

До нормативно-правових актів, які регулюють бібліотечну діяльність в Україні, відносяться: міжнародні акти, ратифіковані Україною, Конституція України, Закони України, підзаконні акти (укази Президента України, постанови та розпорядження КМУ, міжгалузеві та галузеві документи), локальна бібліотечна організаційно-правова, рекомендаційна та нормативно-технологічна документація (бібліотечні статuti, колективні договори, положення, інструкції, правила, переліки, накази та ін.).

Однак, як засвідчує аналіз, вітчизняна законодавча база,¹ сформована за роки незалежності, ще не повною мірою відповідає потребам сучасного розвитку бібліотек, інформаційно-бібліотечного обслуговування населення. Зокрема, вона не забезпечує реалізації права громадян на безперешкодне отримання інформації, не сприяє ліквідації у суспільстві інформаційної нерівності, не вирішує всіх проблем оновлення та збереження бібліотечних фондів, не сприяє реалізації стратегії трансформації бібліотечних установ країни у динамічні центри інформації тощо.

¹ У статті йдеться лише про державні нормативно-правові регулятори бібліотечної діяльності.

Окремі аспекти удосконалення нормативно-правового забезпечення бібліотечної діяльності порушували у своїх публікаціях Т. Вилегжаніна, І. Давидова, Л. Петрова, Г. Солоіденко, О. Бойкова, В. Мірошникова, О. Пашин, Р. Поліщук, А. Соляник, В. Поляков, Т. Устінова, Г. Гуцол та ін. Цій проблематиці було також присвячено серію видань Національної парламентської бібліотеки України «Законодавство – бібліотекам України».

Проте сьгоднішні реалії вимагають від українських фахівців значно більшої уваги до проблем подальшого удосконалення бібліотечного законодавства.

Взяти хоча б профільний Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [3]. Даний законодавчий акт навіть з ухваленими 2009 та 2014 р. змінами² потребує сьогодні істотного оновлення. Передусім це стосується питань спільної діяльності бібліотечних установ різних форм власності; розширення можливостей щодо створення альтернативних видів бібліотек, більш чіткої їхньої класифікації; цільового виділення коштів на ремонт, будівництво та реконструкцію бібліотечних споруд, що гарантуватиме збереження фондів та забезпечуватиме належні умови праці користувачам та співробітникам; узгодження його норм з приписами Закону України «Про авторське право і суміжні права» [2] у сфері «забезпечення вільного доступу користувачів до фондів електронних документів і можливості їхнього копіювання та відтворення в режимі off-line та on-line, не порушуючи прав авторів і видавців; захист авторських прав бібліотечних виробників і розповсюджувачів власних електронних документів; захист електронних документів, наданих у мережах, від несанкціонованого копіювання, зміни, компіляції тощо» [9; 31].

Ми цілком і повністю солідаризуємося з Ю.О. Маленковою, яка у згаданому законі пропонує уточнити ключові для бібліотечної сфери поняття, а саме: «бібліотечний фонд» – упорядковане зібрання документів, що зберіга-

ється в бібліотеці», «бібліотека – інформаційний, культурний, освітній заклад...», а також дати чітку відповідь на запитання: «якщо бібліотека – освітній заклад, то вона навчає, дає кваліфікацію молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра?» [10].

Варто також зазначити, що взятий владою курс на децентралізацію потребує внесення змін і доповнень до документів, котрі забезпечують формування базової мережі бібліотек у країні. У першу чергу, це стосується «Бюджетного Кодексу України», вже згаданого Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», а також Закону України «Про культуру», постанов КМУ стосовно «Порядку формування базової мережі закладів культури» (від 24.10.2012 р. № 984), «Мінімальних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» (від 30.10.1997 р. № 510) та ін.

Не можна залишати поза процесом оновлення Закон України «Про обов'язковий примірник документів» від 1999 р. [6]. Основні його недоліки стосуються механізму надання обов'язкового примірника. Досить часто виникає ситуація, коли через небажання або «забудькуватість» видавництва бібліотеки не отримують обов'язковий примірник (передусім це стосується коштовних видань). Особливо важливим надходження обов'язкового примірника є за умов недостатнього фінансування вітчизняних книгозбірень, коли немає можливості придбати нову літературу, і вона фактично залишається недоступною для широкого загалу. За даними досліджень, сьогодні лише до найбільших бібліотек України не надходять як обов'язкові примірники до 30% книг та до 40% періодики (згідно з критеріями ЮНЕСКО, вже 2–3% ненадходжень літератури вважаються втратою культурної національної спадщини) [10].

Вирішенню проблеми обов'язкового примірника, на наш погляд, сприяло б віднесення видавництва та поновлення бібліотечних фондів до переліку захищених статей; створення

² Мається на увазі Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» 2009 р. та «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» 2014 р.

сучасної системи обігу друкованої продукції, включення комплектування бібліотечних фондів до переліку закупівель, які не потребують проходження торгів (ідеться про зміни до Закону України «Про державні закупівлі»). Однак, при цьому не варто розраховувати на покращення ситуації, поки у згаданому законодавчому акті, у Постанові КМУ від 10.05.2002 р. № 608 «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів» не буде чітко визначено склад одержувачів обов'язкового примірника, державний орган, який забезпечуватиме контроль за його доставлянням, а в Кодексі України про адміністративні правопорушення не передбачатиметься достатньо відчутних санкцій для виробників друкованої продукції за не доставлені обов'язкові примірники.

Співробітники Книжкової палати України цілком справедливо наполягають на розробленні загальнодержавної системи обміну бібліографічними даними між Державною науковою установою «Книжкова палата України імені Івана Федорова» і національними та обласними бібліотеками – одержувачами обов'язкового примірника для контролю за його повнотою. На їхню думку, фахівці повинні активно зайнятися типологією електронних документів, визначенням критеріїв їхнього відбору для системи обов'язкового примірника [12]. А для цього потрібна відповідна нормативно-правова база.

Більш досконалого законодавчого регулювання потребує процес міжнародного книгообміну, який здійснюють бібліотеки. Останнім часом, з огляду на існуючу політичну та економічну ситуацію, недостатнє фінансування, а також постійне зростання вартості книжкової продукції, суттєво знизилися надходження іноземної літератури до українських книгозбірень. Законодавчого регулювання вимагають процедури закупівлі, розмитнення, оплати, доставки друкованої продукції тощо. Нормальному процесу книгообміну не сприяють нові митні правила України, згідно з якими, разом з відправленою літературою зарубіжні партнери мають вкладати списки із зазначенням їхньої вартості, а за їхньої відсутності, посилки повертаються назад, а відправник змушений сплачувати витрати на пересил-

ку. Внаслідок запровадження таких приписів припинився книгообмін з низкою установ. З ними доводиться вести тривале листування щодо роз'яснення вимог вітчизняної митниці [11]. Нині Українські бібліотеки у своїй діяльності керуються постановою Ради МААН від 17.12.1993 р. «Про безвалютний обмін періодичними виданнями та монографіями між бібліотеками академій наук – членів МААН», «Положенням про міжнародний книгообмін Центральної наукової бібліотеки ім. В.І. Вернадського та Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка АН України» та «Інструкцією про організацію міжнародного книгообміну АН України», затвердженими Президією НАН України 1999 р., постановою Президії НАН України від 11 грудня 2009 р. № 306 «Про забезпечення Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського науковими виданнями для цілей міжнародного книгообміну». Вони хоча і сприяють вирішенню питань міжнародного книгообміну, проте, зважаючи на теперішню ситуацію, потребують істотних уточнень і доповнень. Новації передусім мають усунути проблеми, пов'язані з придбанням коштовних видань, нерегулярного обміну, хронічним недофінансуванням книгозбірень, наростаючим обміном електронними журналами та базами даних. Щодо останніх, то значимо: інтернет дає змогу ефективно здійснювати обмін цифровими інформаційними ресурсами. Однак, нова технологія комплектування передбачає адекватну оперативність фінансових розрахунків з боку партнерів, а гарантією повноти та своєчасності таких розрахунків мають стати відповідні положення нормативно-правових документів.

Сучасні напрями діяльності вітчизняних бібліотек значною мірою врегульовуються Законом України «Про національну програму інформатизації» [5]. Документ визначає стратегію розв'язання проблеми задоволення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення; у ньому визначено цілу низку понять – *база даних, інформаційна послуга, інформаційна технологія, інформаційний продукт*. Водночас цей документ містить спірні

позиції. Наприклад, у ст. 6 Закону визначено функції державних органів у реалізації Національної програми інформатизації, зокрема:

– захист авторського права на бази даних і програми, створені для потреб інформатизації та особистої інформації;

– встановлення стандартів, норм і правил використання засобів інформатизації;

– забезпечення доступу громадян та їхніх об'єднань до інформації органів державної влади, місцевого самоврядування, а також до інших джерел інформації.

Варто зазначити, що у більшості зарубіжних країн така діяльність обов'язково підлягає ліцензуванню, для чого існують відповідні інституції. В Україні ж маємо ситуацію, коли, наприклад, у процесі створення електронної бібліотеки досить часто допускаються порушення законодавства, зокрема норм Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Недосконалість вітчизняного нормативно-правового забезпечення охорони інтелектуальної власності є чинниками, котрі перешкоджають створенню в Україні дієвої системи захисту прав інтелектуальної власності. А все тому, що положення законів щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності не приведені у відповідність до Цивільного кодексу України.

Крім того, неналежно виписані норми чинного законодавства, вони істотно ускладнюють діяльність організацій колективного управління правами авторів, які мали б відігравати ключову роль у забезпеченні захисту авторського права та суміжних прав. Особливо це стосується електронних документів, оскільки, в процесі передачі їх каналами зв'язку відбувається копіювання та ознайомлення з ними. При цьому необхідно неухильно дотримуватися авторських прав. Адже, неправомірне використання інформаційних продуктів, розміщених в електронній мережі, є порушенням авторських (немайнових та майнових) прав на ці об'єкти. На даний час, чинне законодавство не приділяє належної уваги таким об'єктам, а Закон України «Про авторське право і суміжні права», захищаючи права авторів на створені ними документи, висуває досить жорсткі вимоги стосовно використання творів, а це суперечить політиці Відкритого доступу та суттєво обмежує можливості бібліотеки щодо представлення документів для необмеженого

користування.

У цьому контексті актуальним є розроблення окремого закону з урахуванням рекомендацій Європейського парламенту від 23 липня 1993 р., стосовно того, що база даних означає комплект упорядкованих праць або інших матеріалів, які зберігаються і доступні за допомогою електронних засобів, а також матеріали, необхідні для оперування базами даних, такі як тезаурус, індекс або система для одержання або надання інформації. Згідно з такими положеннями, країни-учасниці охоронятимуть бази даних авторським правом як зібрання (колекції, комплекти).

Чинна нормативно-правова база, яка явно не встигає за впровадженням у бібліотечну галузь інноваційних технологій: веб-сайтів, розподілених інформаційних систем, інтернетбібліографій, буктрейлерів, віртуальних довідкових служб, ремоделінгу тощо. Тут удосконалення потребують: «Типові правила користування бібліотеками в Україні», «Типові правила користування бібліотекою вищого навчального закладу освіти Міністерства освіти і науки України», на основі яких розроблені більшість чинних внутрішньо-бібліотечних правил, а також ціла низка положень, інструкцій, стосовно обліку, переоцінки та інвентаризації бібліотечних фондів тощо. Галузь давно потребує таких профільних документів, як Національна програма наповнення та збереження бібліотечних фондів, Державна програма комп'ютеризації бібліотечних установ країни, Положення про альтернативні моделі бібліотек, про Книжкові палати та ін.

Якісно нових нормативно-правових заasad вимагає стрімко наростаючий процес формування електронних інформаційних ресурсів, зокрема, створення «Нової електронної бібліотеки», формування електронної бібліотеки «Культура України» та ін. Нині чинного Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 2011 р., Постанови КМУ від 2011 р. «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року» та постанови Президії НАН України від 2011 р. щодо організації виконання відповідних рішень КМУ, вже недостатньо для створення

сучасних інформаційних продуктів, організації їхнього централізованого зберігання та ефективного використання.

На сьогодні у документному ресурсі, що визначає діяльність українських бібліотек, ще недостатньо представлений такий різновид уніфікованої нормативно-правової документації, як стандарти. Нині тут діє лише кілька таких спеціалізованих регуляторів, а життєві реалії вимагають якнайшвидшого розроблення державної Програми комплексної стандартизації бібліотечної справи, яка могла б замінити цілу низку чинних інструктивно-методичних матеріалів. У процесі подальшого нарощування уніфікованих документів з питань бібліотечної діяльності важливо дотримуватися такого визначального принципу, як міжгалузеве, галузеве і локальне виокремлення об'єктів стандартизації. А саме, необхідно визначити чіткий порядок розроблення стандартів – від організаційних аспектів діяльності бібліотеки до технологічних процесів, які вона застосовує.

В умовах масової комп'ютеризації та інтернетизації, що пов'язано з появою нових форм бібліотечної діяльності: впровадження новітніх технологій, доступ до ресурсів мережі Інтернет, інтеграція бібліотечних установ у систему онлайн-комунікацій, нових підходів потребує система безперервної освіти та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Ідеться про необхідність вироблення якісно нової моделі підготовки сучасного бібліотечного фахівця. Освітні стандарти підготовки кадрів для галузі мають бути гнучкими, відкритими для нововведень. Вони повинні вибудовуватися на кращих зразках вітчизняної і світової освітньої практики, передбачати впровадження нових форматів професійного розвитку книгозбірень, включаючи дистанційне навчання, модульну систему підвищення кваліфікації; підвищення іміджу бібліотечної професії, створення пільгових умов для залучення молодих спеціалістів до роботи в бібліотечній галузі, забезпечення позитивної мотивації персоналу до змін, заохочення до творчих починань тощо.

Життя також вимагає модельних стандартів діяльності бібліотек різних типів на підставі нормативів ІФЛА; стандартів доступності

та якості бібліотечних послуг з метою подолання інформаційної нерівності між регіонами країни; нормативів бюджетного фінансування бібліотечних установ згідно з соціальними стандартами; штатні нормативи – з урахуванням видів бібліотек (читачів, абонентів, віддалених користувачів), кількості комп'ютерів у мережі, обсягу роботи з формування та використання фондів на традиційних та електронних носіях, локальних та мережевих ресурсів.

Важливим напрямом розвитку нормативного правового забезпечення бібліотечної діяльності є законодавче закріплення положень, що визначають статус бібліотекарів як однієї з ключових ланок інформаційного простору. І хоча певні позитивні зрушення тут відбулися із набуттям чинності Постанови КМУ від 30.09.2009 р. № 1073 «Про підвищення заробітної плати працівникам бібліотек» [11], якою була встановлена надбавка за особливі умови роботи у розмірі 50% посадового окладу працівникам державних і комунальних бібліотек, на даний час діяльність бібліотечних фахівців та їхнє значення в розвитку інформаційного середовища залишаються «недооціненими». Виходом із даної ситуації є законодавче закріплення належного матеріального забезпечення та соціальних гарантій бібліотечним працівникам, а також доповнення чинного нині Класифікатора професій 003:2005 уже реально існуючими в бібліотеках новими назвами професійних робіт: такими, як: інформаційний менеджер, менеджер корпоративних бібліотечно-інформаційних ресурсів, менеджер електронних комунікацій, бібліограф-аналітик інтернетресурсів, бібліограф-експерт міжнародних ІПС, технолог автоматизованих бібліотечних систем, бібліотекар-педагог, оператор копіювальних та розмножувальних машин, адміністратор системи, інженер-програміст тощо [12].

Оновлених правових підходів потребує і сервісна діяльність бібліотек. Так, з переходом українського суспільства до ринкових принципів господарювання наші книгозбірні отримали право надавати платні послуги. Це передбачено законами України «Про науково-технічну інформацію» (від 1993 р.), «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (від 1995 р.), Податковим кодексом України (від 2010 р.),

Постановами КМУ «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами» (від 2003 р.), «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури і мистецтв, заснованими на державній та комунальній формі власності» (від 2011 р.) та ін. Однак, як справедливо відзначає Т.В. Добко, «Суперечності у правовому полі, внесення не завжди виважених і обґрунтованих змін до законодавчої і нормативної бази перешкоджають стабільній діяльності бібліотек з надання платних послуг користувачам. Для розвитку цих послуг необхідним є належне правове забезпечення цієї діяльності, яке б стимулювало власну господарську діяльність установ, заохочувало колектив і, в кінцевому підсумку, працювало на користувача» [16, 239].

Інноваційна політика бібліотек України приречена на неуспіх, якщо інформаційне суспільство постійно і системно не опікуватиметься забезпеченням реалізації конституційних прав співробітників на охорону їхнього життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні (безпечні та здорові) умови їхньої праці.

Суб'єктами інновації у сфері охорони праці повинні спільно виступати і держава, і галузеві та регіональні органи управління, і професійні об'єднання, і самі бібліотечні установи. Настав час реально оцінювати життя бібліотеки з постійною нестачею коштів, відсутністю ремонтів, примітивною матеріально-технічною базою, тісністю приміщень, боротьбою з грибками, виявляти належну увагу до характеру бібліотечної праці, її специфіки, особливостей, тих загроз, які вона може становити для людини, її самопочуття та здоров'я.

Щодо оновлення законодавчих засад діяльності з охорони праці, то тут, передусім інноваційних підходів потребує Кодекс законів про працю України, який відіграє ключову роль не тільки у поліпшенні добробуту населення, піднесенні його культурного рівня, але й у збереженні здоров'я українців, у їхньому розвитку як соціально захищеної нації.

Проект Трудового кодексу, який нині готується до розгляду Верховною Радою України, в частині охорони праці спрямований на

адаптацію вітчизняного трудового законодавства до Європейської соціальної хартії та інших міжнародних нормативних документів, зокрема, Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці.

Новий варіант Трудового кодексу спрямований на забезпечення захисту інтересів роботодавців і працівників уже в умовах ринкової економіки. Тут значно розширене коло заходів щодо створення належних умов праці та відпочинку. У ньому кодифіковані норми трудового права, що містяться в різних нормативних документах. Водночас, не всі положення Проекту є досконалыми, вони потребують свого подальшого удосконалення. Головне, щоб новий Кодекс у частині охорони праці не дублював норм Закону України «Про охорону праці».

Розробляючи зміни і доповнення до цього визначального документа в системі відносин *працівник – роботодавець*, на наш погляд, необхідно орієнтуватися не тільки на підтримку здоров'я працівника, обмеження робочого часу зайнятим на шкідливих та з підвищеною небезпекою робіт, на визначення системи пільг і доплат, на заборону використання праці дітей, молоді і жінок на окремих виробництвах, а й на упровадження норм, стандартів здорового способу життя, на усвідомлення людиною свого обов'язку постійно та серйозно турбуватися про своє здоров'я. У законопроекті Трудового кодексу, що готується до ухвалення, обмежується право працівника на відпочинок, водночас передбачено збільшення виплат за роботу в нічний час, або за понад нормоване виконання завдань.

На Заході ще у 1970-х рр. почали відходити від використання компенсаційного механізму шляхом пільг і компенсацій за роботу в небезпечних і шкідливих умовах. Тут нині всіляко стимулюється забезпечення економічної заінтересованості роботодавця у створенні безпечних і здорових умов праці. Такі підходи необхідно розробляти і нашим фахівцям. Адже лише у такий спосіб ми зможемо покращити умови праці для зайнятого населення, зменшити вплив наслідків шкідливого виробництва, запобігти травматизму, професійним хворобам.

Сучасні бібліотечні системи організовані таким чином, що їхнє використання провокує інформаційний стрес, який призводить до стану невизначеності, сумнівів збентеженості та розгубленості, а робота з електронними документами і засобами доступу до них створює для персоналу бібліотек нове коло проблем соціального, технологічного і, відповідно, фізіологічного та психологічного характеру.

Усе це доводить, що врегулювання трудових відносин у бібліотечних установах необхідно розглядати по-новому, відштовхуючись, насамперед, від психофізіологічної класифікації бібліотечної діяльності, від тих реальних психологічних навантажень, які щоденно витримують бібліотечні працівники. Тобто, вкрай важливо, щоб у сучасному бібліотечному законодавстві знайшли відображення морально-психологічні, психофізіологічні аспекти професійної діяльності бібліотекарів, адже ці чинники справляють не менший вплив на працівника, на його працездатність, самопочуття та здоров'я.

На окрему увагу заслуговують документи, якими встановлюються санітарно-гігієнічні норми, стандарти бібліотечної діяльності, гарантується соціальний захист бібліотечних працівників. Особливої актуальності ці питання набувають у зв'язку з широким застосуванням у бібліотечних установах ЕОМ, копіювальної та розмножувальної техніки тощо. У цьому контексті подальшого удосконалення потребують: «Правила охорони праці для працівників бібліотек», затверджені Міністерством надзвичайних ситуацій України 12 грудня 2012 р. № 1398, «Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій», «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ін.

Інноваційна діяльність у сфері соціального захисту має бути спрямована на постійне вдосконалення та розвиток нормативної бази, яка сприяла б виявленню та нейтралізації негативних чинників бібліотечної праці. Зокрема більш детального упорядкування потребують умови праці операторів копіювальної та розмножувальної техніки, а також співробітників, котрі займаються реставрацією та консервацією документів. Можливо, є необхідність

саме ці види діяльності включити до переліку професій зі шкідливими умовами праці.

В умовах становлення глобального інформаційного суспільства, у зв'язку з динамічним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, дедалі зростаючими потребами в інформаційних ресурсах і послугах на порядок денний постають проблеми, пов'язані з гарантуванням інформаційно-психологічної безпеки як бібліотекарів, так і читачів. Ідеться про таку актуальну проблему, як інформаційне перевантаження людського організму. Цей чинник, як свідчать обстеження, провокує інформаційний стрес, призводить до нервових та серцевих розладів, перенапруження, збентеженості, розгубленості, викликає так званий синдром інформаційної втоми. На сьогодні фахівці (переважно зарубіжні) лише підступаються до пошуку шляхів і засобів, які б давали змогу попереджувати або хоча б мінімізувати загрози, що виникають у процесі взаємодії людини (співробітника, відвідувача бібліотеки) з сучасною надзвичайно потужною інформаційною сферою.

На наш погляд, окресленій проблемі могло б зарадити:

- ухвалення нових нормативно-правових актів, які б містили нові (підвищені) гігієнічні вимоги до обладнання, що входить до комп'ютерних систем. Це дало б змогу захищати організм, психіку людини від шкідливих впливів сучасних інформаційних технологій;
- розроблення нормативної документації, методичних рекомендацій, які б сприяли підвищенню захисних сил людського організму і зниженню негативних впливів довкілля;
- законодавче вирішення питання про прирівняння роботи бібліотекарів за ПК до праці операторів комп'ютерного набору, які мають свій особливий режим роботи;
- введення нових, більш суворих, правил користування комп'ютерною технікою, механізмів контролю за дотриманням персоналом бібліотек санітарно-гігієнічних норм;
- розроблення відповідних регламентів, які б передбачали організацію та проведення заходів щодо формування інформаційної культури (грамотності) бібліотекаря, читача тощо.

У ХХІ ст. суспільство дедалі активніше переходить від традиційних до електронних

носіїв інформації. З огляду на це, набуває особливої актуальності розроблення нормативно-правових актів, які б забезпечили організоване переведення бібліотечного нормативно-правового ресурсу в електронну форму. Йдеться про необхідність вироблення Міністерством культури України, МОН України, Президією НАН України алгоритму створення системи електронної документації з питань бібліотечної діяльності, порядку її класифікації та структуризації; розроблення чітких регуляторів уніфікації та стандартизації процесів створення, реєстрації обліку та зберігання масивів таких електронних документів; вирішення низки правових проблем щодо забезпечення функціонування системи електронної нормативно-правової документації та доступу до цього ресурсу.

Формування цифрового образу нормативно-правового ресурсу з питань бібліотечної діяльності, по-перше, забезпечуватиме оперативне, якісне та максимально повне задоволення інформаційних потреб користувачів, адже з'являється можливість вести пошук, вивчати, використовувати, завантажувати, копіювати той чи інший документ, уникаючи цілої низки технічних, фінансових, а то й бюрократичних бар'єрів.

По-друге, поліпшуватиметься координація робіт (заходів) з організації роботи у бібліотеках міста, регіону, всієї країни, а отже – зростатиме ефективність роботи бібліо-

течних служб, посилюватиметься контроль за їхньою діяльністю.

По-третє, забезпечуватиметься організація, управління бібліотечними службами на рівні міжнародних стандартів.

По-четверте, створюватимуться реальні передумови для формування галузевих, регіональних та загальнодержавних баз даних із питань нормативно-правового забезпечення у бібліотечній галузі.

По-п'яте, спостерігатиметься підвищення репутації, іміджу бібліотечної установи, яка в управлінській діяльності послуговується такими сучасними носіями інформації.

Отже, стрімкий розвиток інформаційного середовища породжує новації в бібліотечній справі, які в обов'язковому порядку потребують правового врегулювання. Спектр окреслених вище проблем постійно розширюється, тому потрібно постійно проводити моніторинг та удосконалення нормативно-правової бази бібліотечної діяльності, залучаючи до цього процесу правотворців, фахівців провідних бібліотек країни, професіоналів-практиків та науковців. Лише такий підхід допоможе успішно вирішувати організаційні, технологічні, наукові, економічні та інші питання, пов'язані з накопиченням, обліком, зберіганням та використанням документних інформаційних ресурсів, гарантувати споживачам якісне інформаційно-бібліотечне обслуговування.

Використані джерела

1. Гуцол Г. Електронні бібліотеки: проблемні питання видавництва, бібліотек, обов'язкового примірника, авторського права / Г. Гуцол // Вісн. Кн. палати. – 2010. – № 10. – С. 48–49.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. – Заголовок з екрана.
3. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995р. № 32/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>. – Заголовок з екрана.
4. Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1388-17/ed20090521>. – Заголовок з екрана.
5. Про Національну програму інформатизації : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>. – Заголовок з екрана.
6. Про обов'язковий примірник документів : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-14>. – Заголовок з екрана.
7. Про охорону праці» (нова редакція) : Закон України. – К. : Основа, 2003. – 56 с. – Заголовок з екрана.
8. Інтеграція бібліотечної діяльності до сучасного інформаційного середовища : нові терміни і технології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.odt.te.ua/?menu=info&id=1913>. – Заголовок з екрана.

9. Кругових С. Авторське право в діяльності сучасної бібліотеки в умовах Інтернет-середовища / С. Кругових // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 7. – С. 31–32.

10. Маленкова Ю.О. Правові аспекти регулювання діяльності бібліотеки [Електронний ресурс] / Ю.О. Маленкова. – Режим доступу : http://library1.stu.cn.ua/wp-content/documents/pravovi_aspecti.pdf. – Заголовок з екрана.

11. Міжнародний книгообмін Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського 1918–2008 : Започаткування. Становлення. Розвиток / Н.І. Малолетова, Р.Л. Красій ; ред. кол. О.С. Онищенко та ін. ; наук. ред. Н.В. Стрішенець ; НАН України ; Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2009. – 144 с.

12. Поляков В. Законодавча база системи обов'язкового примірника документів України: історія та сучасність / В. Поляков, Т. Устіннікова // Вісник книжкової палати. – 2011. – № 2. – С. 6–9.

13. Про затвердження Правил охорони праці для працівників бібліотек : наказ від 12.12.2012 р. № 1398 [Електронний ресурс] / Міністерство надзвичайних ситуацій. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0041-13>. – Заголовок з екрана.

14. Про підвищення заробітної плати працівникам бібліотек: Постанова від 30 вересня 2009 р. № 1073 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1073-2009-п>. – Заголовок з екрана.

15. Суслова И.М. Менеджер библиотеки : требования к профессии и личности : учеб. пособие для вузов и колледжей культуры и искусств. – 2-е изд., дораб. и доп. / И.М. Суслова; МГУКИ. – М. : ИПО Профиздат, МГУКИ, 2001. – 144 с.

16. Добко Т. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України : становлення та розвиток (XX ст. – перше десятиліття XX ст.) / Т. Добко. – К., 2013. – 376 с.

References

1. Hutsol H. Elektronni biblioteku: problemni pytannia vydavnytstv, bibliotek, oboviazkovoho prymirnyka, avtorskoho prava / H. Hutsol // Visn. Kn. palaty. – 2010. – № 10. – Pp. 48–49.

2. Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy [Access mode]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

3. Pro biblioteku i bibliotechnu spravu : Zakon Ukrainy vid 27.01.1995 r. № 32/95-VR [Access mode]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр>.

4. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro biblioteku i bibliotechnu spravu» : Zakon Ukrainy [Access mode]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1388-17/ed20090521>.

5. Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii : Zakon Ukrainy [Access mode]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>.

6. Pro oboviazkovyi prymirnyk dokumentiv : Zakon Ukrainy [Access mode]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-14>.

7. Pro okhoronu pratsi» (nova redaktsiia) : Zakon Ukrainy. – K. : Osnova, 2003. – 56 p.

8. Intehratsiia bibliotechnoi diialnosti do suchasnoho informatsiinoho seredovysysha : novi termini i tekhnolohii [Access mode]. – Rezhym dostupu : <http://www.odt.te.ua/?menu=info&id=1913>.

9. Kruhovykh Pp. Avtorske pravo v diialnosti suchasnoi biblioteki v umovakh Internet-seredovysysha / Pp. Kruhovykh // Visn. Kn. palaty. – 2005. – № 7. – Pp. 31–32.

10. Malenkova Yu. O. Pravovi aspekty rehuliuвання diialnosti biblioteki [Access mode] / Yu. O. Malenkova. – Rezhym dostupu : http://library1.stu.cn.ua/wp-content/documents/pravovi_aspecti.pdf.

11. Mizhnarodnyi knyhoobmin Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho 1918–2008 : Zapochatkuvannia. Stanovlennia. Rozvytok / N.I. Malolietova, R.L. Krasii ; red. kol. O.S. Onyshchenko ta in. ; nauk. red. N.V. Strishenets ; NAN Ukrainy, Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. – K. : NBUV, 2009. – 144 p.

12. Poliakov V. Zakonodavcha baza systemy oboviazkovoho prymirnyka dokumentiv Ukrainy: istoriia ta suchasnist / V. Poliakov, Vol. Ustinnikova // Visnyk knyzhkovoї palaty. – 2011. – № 2. – Pp. 6–9.

13. Pro zatverdzhennia Pravyl okhorony pratsi dlia pratsivnykiv bibliotek : nakaz vid 12.12.2012 r. № 1398 [Access mode] / Ministerstvo nadzvychainykh sytuatsii. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0041-13>.

14. Pro pidvyshchennia zarobitnoi platy pratsivnykam bibliotek: postanova vid 30 veresnia 2009 r. № 1073 [Access mode] / Kabinet Ministriv Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1073-2009-п>.

15. Suslova I.M. Menedzher biblioteki : trebovaniia k professii i lichnosti. Ucheb. posobie dlia vuzov i kolledzhei kul'tury i iskusstv. – 2-e izd., dorab. i dop. / MGUKI. – M. : IPO Profizdat, MGUKI, 2001. – 144 p.

16. Dobko T. Dovidkovo-bibliohrafichna diialnist naukovykh bibliotek Natsionalnoi Akademii nauk Ukrainy : stanovlennia ta rozvytok (XX st. – pershe desiatiyllittia XX st.) / T. Dobko. – K., 2013. – 376 p.